

«SABA-16» ЖШС
«Арай» балабақшасы
ТОО «SABA-16»
детский сад «Арай»

*«Балаларда сөздік қорды
қалай толықтырамыз»*

(«Балбөбек» кіші тобы)

Дайындаған:
Алшимбаева Д.Б

*Атбасар
2025-2026 оқу.жыл*

"Мектеп жасына дейінгі балалардың сөздік қорын қалай толықтыруға болады"

Балалық шақ-бұл тілді белсенді меңгеру кезеңі, олардың лексикасын қалыптастыру мен дамытудың ерекше уақыты. Қолайлы жағдайларда бала осы кезеңде өзінің қарым-қатынас аясын кеңейтеді, ол тікелей қабылданған жағдайларды ғана емес, сонымен бірге бұрын қабылданған және айтылған нәрселерді де айта алады. Сөздіктің байлығы-баланың сөйлеуінің жоғары дамуының белгісі. Сөздік қорын байыту

балалардың коммуникативті дағдыларын дамытудың қажетті шарты болып табылады. Сөздіктің кедейлігі, мысалы, олар көптеген сөздерді білмеуінен көрінеді: жидектер, балықтар, гүлдер, жабайы жануарлар, құстар, құралдар, кәсіптер, дене мүшелері және т. б. балалар сөйлеудің барлық бөліктерін пайдаланады, зат есімдер мен етістіктердің басым болуы; етістіктердің дұрыс қолданылмауы, заттардың бөліктерінің атауларын тұтас заттардың атауларымен ауыстыру; сөзжасам және сөзжасам дағдылары зардап шегеді. Жалпыланған мағынадағы сөздерді, бағалауды, сапаны, белгілерді және т.б. білдіретін сөздерді ассимиляциялау қиын.

Сөздік-бұл адам қолданатын заттарды, құбылыстарды, әрекеттерді және қоршаған шындықтың белгілерін білдіретін сөздер. Баланың белсенді және пассивті сөздігі бар. Белсенді сөздік – бұл бала күнделікті өмірінде еркін қолданатын сөздер.

Енжар сөздік – баланың түсінетін, бірақ сөйлегенде қолданбайтын сөздері. Әрбір адам үшін сөздік қоры неғұрлым бай болса, оның ауызша сөйлеуі соғұрлым толыққанды болады.

"Белсенді сөздік" немесе "пассивті сөздік" нені білдіреді)?

Пассивті сөздік дегеніміз-балаға түсінікті тілдің сөздік құрамының бөлігі. Бұл жасқа, психикалық дамуға, әлеуметтік ортаға байланысты. Пассивті сөздік – бұл бала түсінетін, бірақ өз сөзінде қолданбайтын нәрсе.

Белсенді сөздік-белгілі бір баланың күнделікті өмірінде еркін қолданылатын тілдің сөздік құрамының бөлігі.

Әркімге түсінікті, адамның сөздік қоры неғұрлым бай болса, оның ауызша сөйлеуі соғұрлым толық болады. Әр жас кезеңінде баланың сөздің мағынасын түсінуі белгілі бір ерекшеліктерге ие. Мектепке дейінгі балалық шақта баланың сөздің мағынасын түсінуі ұзақ жолдан өтеді.

Баладағы алғашқы сөздер әдетте бір жылға дейін пайда болады. Бұл сөздер (көбінесе ана, әке, әйел) бүкіл ойды білдіретін сөз-сөйлемдер. Сол сөздің

көмегімен бала қандай да бір шағым мен оған ойыншық беруді, "тұтқаларға алуды" және т.б. сұрай алады.

Балалардың сөздік қоры сандық жағынан ғана емес, сапалық жағынан да үнемі байытылады. Сөздіктің сандық өсуі жаңа сөздерді біртіндеп игеру арқылы көрінеді. Ең алдымен, бала өз өмірімен тікелей байланысты сөздерді ("тұрмыстық сөздік" деп аталады) — қоршаған заттардың, ойыншықтардың және күнделікті негізгі әрекеттердің атауларын игереді. Бұл жағдайда балада бар сөздердің саны ол өмір сүретін және тәрбиеленетін жағдайларға байланысты. Сонымен, әр түрлі отбасылардағы екі жасар балалар 45-тен 1000-ға дейін және одан да көп сөзге ие бола алады. Сөздіктің сапалық өсуі баланың сөздердің мағыналарын, соның ішінде полисемиялық және бейнелі мағыналарды тереңірек түсінуінде көрінеді. Мысалы, аяғы деген сөзбен бала алдымен өзінің кішкентай аяғын ғана түсінеді. Кейінірек ол үстелдің немесе орындықтың аяғы, саңырауқұлақтың аяғы және т. б. немесе сол сөзбен белгіленетінін біледі. немесе: ұйықтау етістігі бала алдымен өзіне немесе басқа адамдарға тікелей қатысты "әрекет" ретінде ғана түсінеді; бірақ біртіндеп оған осы етістіктің бейнелі мағынасын түсіну келеді ұйықтау жылы қыс уақыт ағаштар, тіпті бүкіл табиғат болуы мүмкін.

Бірте-бірте баланың сөйлеуінде жалпылама сөздер пайда бола бастайды (егер, әрине, ол оларды ересектердің сөйлеуінде еститін болса), олар белгілі бір затты емес, біртекті заттардың тұтас топтарын білдіреді. ыдыс-аяқ, киім, көкөністер, жемістер және т. б. бұл өте маңызды кезең, қолда барды жүйелеуге, реттеуге алғашқы қадам балада сөз қоры бар.

Ата — аналар мен біз, балабақша тәрбиешілері, балалар үшін сөздікті жинақтау мен байытудың өте қиын процесінде сауатты көмек көрсетуге міндетті-оқу, сөздік ойындар, сурет бойынша әңгімелеуді үйрену, сайып келгенде, олардың сауатты және бейнелі сөйлеуі.

Сөйлеуді дамыту-мектепке дейінгі мекемеде балаларды оқыту мен тәрбиелеудің негізгі міндеттерінің бірі. Сөздік қорын кеңейту жұмыстары балабақша өмірінің барлық салаларында байқалады. Сөздік жұмыстың негізгі міндеттері-сөздік қорын байыту, кеңейту және белсендіру.

Тағы да белсенді лексикаға оралайық. Жоғарыда айтқанымдай, балалар меңгерген сөздер екі санатқа бөлінеді: пассивті сөздік (бала түсінетін, белгілі бір идеялармен байланыстыратын, бірақ қолданбайтын сөздер) және белсенді сөздік (бала түсініп қана қоймай, белсенді, саналы түрде сөйлеуде қолданатын сөздер).

Балалармен жұмыс жасауда жана сөздің белсенді сөздікке енуі маңызды. Бұл олар сөйлеуде бекітілген және ойнатылған жағдайда ғана болады. Бала тәрбиешінің сөзін естіп қана қоймай, оны бірнеше рет қайталауы керек, өйткені қабылдау кезінде тек есту анализаторы қатысады, ал сөйлеу кезінде бұлшықет - мотор және кинестетикалық анализаторлар да қатысады.

Жаңа сөз сөздікке басқа сөздермен бірге енуі керек, сондықтан балалар оларды дұрыс жағдайда қолдануға дағдыланады. Мысалы, балалар К. Чуковскийдің ертегісінің сөздерін еркін айтады: "хош иісті сабын ұзақ өмір сүрсін!" бірақ сирек кездесетін бала раушан гүлін иіскеп: "қандай хош иісті гүл", - дейді немесе үлпілдек қалпақшаға тиіп: "қандай үлпілдек қалпақ!" Бірінші жағдайда ол гүлдің иісі жақсы екенін, екіншісінде қақпақ жұмсақ екенін айтады. Антонимдердің қарама-қайшылығы мен мағынасына жақын сөздерді салыстыру негізінде сөздердің мағынасын нақтылауға, сондай-ақ сөз мағыналарының реңктерін игеруге, сөздіктің икемділігін дамытуға, сөздерді үйлесімді сөйлеуде, сөйлеу практикасында қолдануға назар аудару керек.

Балалардың сөйлеуінен әдеби емес сөздерді жою (диалект, жергілікті, жаргон). Ауызша сөйлеу мәдениетін тәрбиелеу кезінде балаларды әдеби сөздермен алмастыра отырып, дөрекі сөздерден немесе жергілікті сөздерден ажырату керек.

Мұғалім арнайы әдістермен балалардың қажетті сөздердің мағынасын біліп, түсініп қана қоймай, оларды сөзге қызығушылық пен назар аудару үшін өз сөзінде белсенді қолдануын қамтамасыз етеді. (Неге олар осылай дейді? Мұны айтуға бола ма? Қалай жақсы, дәлірек айту керек?).

Все рассмотренные выше задачи взаимосвязаны и решаются на практическом уровне, без употребления соответствующей терминологии.

Содержание словарной работы усложняется от одной возрастной группы к другой. Усложнение в содержании программы словарной работы можно проследить в трех следующих направлениях:

1. Заттар мен құбылыстардың біртіндеп өсіп келе жатқан шеңберімен танысу негізінде баланың сөздік қорын кеңейту.

2. Қоршаған әлемнің объектілері мен құбылыстары туралы білімді тереңдету негізінде қасиеттерді, қасиеттерді, қатынастарды білдіретін сөздерді енгізу.

3. Элементтерді маңызды белгілер бойынша ажырату және жалпылау негізінде қарапайым ұғымдарды білдіретін сөздерді енгізу.

Сөздік жұмыстың осы үш бағыты барлық жас топтарында орын алады және әртүрлі мазмұнда байқалады: табиғат объектілері мен құбылыстарымен,

материалдық мәдениет заттарымен, қоғамдық өмір құбылыстарымен және т. б. танысу кезінде.

Сөздік жұмысының мазмұны балалардың пәндік әлем туралы білімдерін біртіндеп кеңейтуге, тереңдетуге және жалпылауға негізделген.

Сіз түсінгендей, баланың сөздік қорын дамыту әр түрлі іс-шараларда жүзеге асырылады, бірақ ойын әдістемесіне ерекше назар аударылады.

Ойын баланың өмірінде маңызды, тіпті ересек адамның іс-әрекеті, жұмысы, қызметі сияқты маңызды. Ойындағы бала қандай, ол өскенде жұмыста болады. Сондықтан болашақ қайраткерді тәрбиелеу ең алдымен ойында жүреді.

Слайдта ата-аналар кез-келген уақытта, тіпті ойыншықтарды немесе гаджеттерді пайдаланбай-ақ өткізе алатын ойындардың кейбір түрлері көрсетілген. Сондай-ақ, мен ата-аналарға арналған буклет дайындадым, онда сіз балаларға арналған ойын түрлерімен таныса аласыз.

Назар аударғаныңыз үшін рахмет!

